

Prilog poznavanju djelovanja Hrvatskog narodnog otpora - analiza osobnog dosjea Lovre Sušića

Skorin, Mateo

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:049666>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

MATEO SKORIN

**PRILOG POZNAVANJU DJELOVANJA HRVATSKOG
NARODNOG OTPORA – ANALIZA OSOBNOG DOSJEA
LOVRE SUŠIĆA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

MATEO SKORIN

**PRILOG POZNAVANJU DJELOVANJA HRVATSKOG
NARODNOG OTPORA – ANALIZA OSOBNOG DOSJEA
LOVRE SUŠIĆA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Wollfy Krašić

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ

UVOD.....	4
ŽIVOT LOVRE SUŠIĆA PRED STVARANJE I ZA VRIJEME NDH.....	4
SLOM NDH I EMIGRACIJA LOVRE SUŠIĆA.....	7
OSNIVANJE HRVATSKOG NARODNOG OTPORA I SUŠIĆEVO DJELOVANJE U OTPORU	12
AKCIJA DESETI TRAVANJ.....	15
ORGANIZACIJA AKCIJE	15
OTMICA MATE FRKOVIĆA	16
UDBINA SAZNANJA ZA VRIJEME ORGANIZACIJE AKCIJE DESETI TRAVANJ.....	16
PROPAST AKCIJE I OPERACIJA GWARDIJAN	21
ZAKLJUČAK.....	24
IZVORI I LITERATURA:.....	25

UVOD

Lovro Sušić bio je jedna od najvažnijih osoba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH), kao i među političkim emigrantima, tada već bivšim visokim dužnosnicima režima NDH nakon njene propasti. Sukladno tome bio je jedan od osnivača Hrvatskog Narodnoga Otpora (HNO), krovne organizacije u emigraciji koja se za vrijeme svog djelovanja borila samo za jedan cilj, a to je bio ponovno stvaranje NDH, koja bi ovog puta bila dio zapadnog bloka. S tom idejom počela se planirati i Akcija Deseti travanj u kojoj je Sušić također vodio glavnu riječ. Tom akcijom se htjelo zapravo spojiti cijelu hrvatsku političku emigraciju s križarima - časnicima, vojnicima i dužnosnicima NDH koji su i nakon svibnja 1945. godine nastavili s pružanjem otpora novouspostavljenim jugoslavenskim komunističkim vlastima. Vrhunac te akcije trebalo je biti konačno spajanje te dvije grupacije te napad na jugoslavenski komunistički režim i ponovno stvaranje NDH. Međutim, cijelu akciju, kao i cijelu aktivnost vodećih dužnosnika HNO-a, uključujući Sušića, za vrijeme i prije akcije, pratile su jugoslavenske obavještajne službe, tada poznate pod imenom Uprava Državne Bezbjednosti (UDB) te su na razne načine pokušali doznati sve informacije o toj akciji kao i o samom vodstvu Hrvatskog Narodnog Otpora. Cilj ovog rada je na temelju znanstvene literature i osobnog dosjea Lovre Sušića kojega su sastavile jugoslavenske obavještajne službe rekonstruirati uvid potonjih u djelovanje HNO-a i posebno Sušića.

ŽIVOT LOVRE SUŠIĆA PRED STVARANJE I ZA VRIJEME NDH

Lovro Sušić rođen je 9. kolovoza 1891. godine u Mrkoplju kod Delnica u Gorskom kotaru, sin je Josipa i Anđele te je po zanimanju bio odvjetnik.¹ Sušić je sudjelovao i u Prvom svjetskom ratu u kojem se pokazao kao vrlo hrabar vojnik, zbog čega je kasnije i odlikovan. U ratu je bio i ranjavan u više navrata te je pri završetku rata odselio u Ogulin gdje je otvorio svoju odvjetničku kancelariju u kojoj je radio sve do 1941. godine. Za vrijeme boravka u Ogulinu zauzima se za stvaranje samostalne hrvatske države. Tako je

¹ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 1.

nakon sklapanja sporazuma Cvetković-Maček, u sklopu kojeg je dogovorom između Vladka Mačeka, tadašnjeg predsjednika Hrvatske seljačke stranke (HSS)² i Dragiše Cvetkovića, tadašnjeg predsjednika vlade Kraljevine Jugoslavije³ uspostavljena upravno-teritorijalna jedinica u sastavu Kraljevine Jugoslavije pod imenom Banovina Hrvatska, Sušić javno kritizirao Mačeka i govorio kako radi protiv samostalne Hrvatske. U osobnom dosjeu Službe državne sigurnosti (SDS), koja je prije bila poznata po imenu OZNA (Odjeljenje zaštite naroda), a nakon preustrojenja 1946. godine promijenila je ime u UDB te je 1966. godine konačno postala SDS⁴, navodi se kako je 1930. godine Sušić bio član terorističke organizacije koja je bila zadužena za rušenje pruga i mostova unutar Jugoslavije,⁵ iako za to nema nikakvih konkretnih dokaza, pa je upitna istinitost te informacije. U Ogulinu se također aktivirao u političkom životu te se 1938. godine kandidirao na listi HSS-a za kotar Ogulin i postao narodnim zastupnikom tog istog kotara sve do 1939. godine i već spomenutog sporazuma Cvetković-Maček.⁶ Sušić je bio dobar prijatelj Ante Pavelića, hrvatskog političara, osnivača i vođe ustaškog pokreta te poglavnika NDH,⁷ s kojim je u mlađim uzrastima pohađao školu te je s njime održavao stalnu vezu za vrijeme svog boravka u Ogulinu. Nakon nastanka NDH postao je povjerenikom u Ogulinu te se navodi u osobnom dosjeu kako je prilikom Travanjskog rata i raspada Kraljevine Jugoslavije osobno sudjelovao u razoružavanju jugoslavenskih snaga u Ogulinu. To je pak kontradiktorno informaciji iz dosjea u kojoj se navodi da je nastankom NDH napustio Ogulin.⁸

Odmah nakon osnivanja NDH, Sušić je preselio iz Ogulina u Zagreb gdje je postavljen za ministra u ministarstvu udružbe NDH⁹. Glavne djelatnosti tog ministarstva bile su: „nadzor javnih društava i odobrenje rada novih društava, nadzor rada i radničkih ustanova, usklađivanje rada i zadaća pojedinih društava radi općih probitaka, brigu za uboge, nemoćne i siročad, humanitarna društva i ustanove, društveno osiguranje u suradnji

² ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 700.

³ *Isto*, 700.

⁴ „OZNA“.

⁵ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 1.

⁶ *Isto*, 4.

⁷ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 818.

⁸ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 1.

⁹ „Ministarstvo zdravstva i udružbe NDH“.

s resorom zdravstva, posredovanje rada, posredovanje u službovnim i radnim sporovima, određivanje najnižih nadnica i plaća, suzbijanje skupoće, tjelesni odgoj mladeži i šport.” SDS nije imao detaljnije podatke o Sušićevom radu u spomenutom razdoblju, no u osobnom se dosjeu navodi kako je pripadao najužem Pavelićevom krugu.¹⁰ Prema osobnom dosjeu, nakon vođenja ministarstva udrudžbe, imenovan je na čelo nekog drugog, SDS-u nepoznatog ministarstva, a nakon toga ministrom postrojnikom¹¹, koji je u NDH imao funkciju zamjenika političke ustaške stranke, a od 1942. godine položaj ministra postrojnika ujedno je i donosio položaj ministra vlade NDH. U osobnom dosjeu tvrdi se da se na spomenutoj poziciji isticao kao jedan od vodećih promotora ustaške ideologije¹². Tako se navodi da je bio zadužen za slanje ministara koji nisu imali određene uloge na teren da među jedinicama svojom pojavom dižu „ustaški duh“.¹³ Spominje se i da je Sušić u tome svojstvu boravio pri 369. hrvatskoj diviziji, hrvatskoj dragovoljačkoj postrojbi u sastavu njemačkih oružanih snaga (Wermacht) za vrijeme Drugog svjetskog rata¹⁴ te da je s njom prošao skoro čitavu Bosnu i da je bio u Hercegovini krajem 1942. i početkom 1943. godine kada su se vršile velike akcije protiv partizanskih snaga koje su se nalazile na tom području. Navodi se i podatak da je 1944. godine kao ministar postrojnika predvodio jednu delegaciju ustaškog pokreta, koja je bila kod zamjenika vođe Trećeg Reicha (nacističke Njemačke) Adolfa Hitlera, Martina Bormanna. Tom prilikom se Sušić prvi puta upoznao s Bormanom i mnogim drugim važnim osobama Trećeg Reicha.¹⁵ Na Sušićevu inicijativu, koji je navodno bio zadivljen sistemom vladanja u nacističkoj Njemačkoj, formiran je jedan uži krug određenih ustaških ministara koji bi na čelu s Pavelićem bili najviše tijelo u državi tj. oni bi predstavljali ministarski savjet ustaša, točnije glavni ustaški stan koji je bio vrhovni organ političke organizacije u NDH.¹⁶

¹⁰ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 1.

¹¹ „Ministar postrojnika“.

¹² HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 4.

¹³ *Isto*.

¹⁴ *Isto*.

¹⁵ *Isto*, 4-5.

¹⁶ *Isto*, 5.

SLOM NDH I EMIGRACIJA LOVRE SUŠIĆA

Sudbina NDH bila je određena činjenicom da je pripadala taboru koji je izgubio Drugi svjetski rat, Silama Osovine (nacističkoj Njemačkoj, Italiji i Japanu). Dio režima NDH shvaćao je da je na gubitničkoj strani no za eventualnu promjenu ratne strane bilo je kasno još od Teheranske konferencije koja je održana krajem 1943., na kojoj je antifašistička koalicija odlučila da će pomagati Narodnooslobodilački pokret (NOP) predvođen Komunističkom partijom Jugoslavije (KPJ), a koji se među ostalim zalagao za obnovu jugoslavenske države. Unatoč tome, vodstvo NDH nekoliko je puta nastojalo stupiti u vezu sa Saveznicima u pokušajima da spasi NDH. Ustaški vrh pokušao je preko Vatikana ostvariti vezu sa Saveznicima, dok je poslanik Vladimir Košak, pomoćnik ministra narodnog gospodarstva i ministar financija u NDH,¹⁷ poslan u Berlin gdje je stupio u vezu sa savezničkim zapovjedništvom u Njemačkoj preko stožera admirala Karla Dönitza, koji je nakon Hitlerove smrti bio i zapovjednik Trećeg Reicha¹⁸ te koji je i sam razgovarao sa saveznicima o polaganju oružja. Košakov zadatak bio je izboriti opstanak NDH, ali njegovi pokušaji nisu naišli na uspjeh.¹⁹

U to vrijeme dogodio se i puč Lorković-Vokić. To je bila neuspjela akcija tadašnjeg ministra unutarnjih poslova Mladena Lorkovića²⁰ i ministra oružanih snaga NDH Ante Vokića²¹. Cilj tog puča bio je prelazak NDH na stranu Saveznika uz pomoć HSS-a i Mačeka. Puč se odvijao u vrijeme operacije „Overlord“, točnije savezničkog iskrcavanja na obale Normandije što je i bila jedna od prekretnica u ratu. Puč je propao kada se shvatilo da Saveznici nemaju namjeru iskrcati se na Jadranu i surađivati s dijelovima režima i vojske NDH. Lorković i Vokić nakon urote su zatvoreni u lepoglavski logor gdje su i smaknuti u travnju 1945. godine.²²

¹⁷ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 632.

¹⁸ „Treći Reich”

¹⁹ MATKOVIĆ, *Povijest NDH*, 237.

²⁰ „Lorković, Mladen”.

²¹ „Vokić, Ante”.

²² „Lorković, Mladen”.

Posljednji pokušaj spašavanja NDH bio je izvršen upućivanjem *memoranduma hrvatske vlade* anglo-američkim vojnim institucijama. Taj memorandum sastavljen je tek nekoliko dana prije povlačenja ustaške vlade i poglavnika iz Zagreba. Tekst memoranduma sastavio je Ivo Bogdan, ustaški propagandist za vrijeme NDH i ravnatelj glavnog ravnateljstva za promidžbu,²³ a u tome su mu pomogli opunomoćenik za Dalmaciju s ministarskim ovlastima, Edo Bulat²⁴ i tajnik u ministarstvu vanjskih poslova u NDH, Mehmed Alajbegović²⁵. Hrvatski original tog memoranduma bio je dovršen 3. svibnja 1945. godine u kasnim večernjim satima te je nakon toga uz odobrenje Ante Pavelića, memorandum preveden na engleski jezik. Rano u zoru 4. svibnja sastala se ustaška vlada, u kojoj je bio i Lovro Sušić, kako bi svi prisutni ministri potpisali taj memorandum koji je kasnije zrakoplovom bio poslan Saveznicima, u stožer feldmaršala Harolda Aleksandera u južnoj Italiji. Predaja memoranduma bila je zadaća ministra obrta, veleobrta i trgovine u NDH, Vjekoslava Vrančića²⁶ koji je iz Zagreba otišao posebnim zrakoplovom u pratnji trojice zarobljenih savezničkih avijatičara. U memorandumu se posebno isticala potreba daljnjeg održavanja NDH te se naglašavalo da država ne pripada fašističkom bloku i da se ne bori za fašizam i ne promiče fašističku ideologiju, nego da je vodila hrvatski nacionalni obrambeni rat. Navedeno je kako je za vrijeme iskrcavanja Saveznika, hrvatska vlada izdala zapovijed hrvatskim oružanim snagama da im se ne suprotstavlja te kako se NDH želi staviti pod okrilje Saveznika i da je spremna prihvatiti arbitražu Velike Britanije i SAD-a. Odgovor Saveznika na memorandum nikad nije stigao, pa je s time akcija Vjekoslava Vrančića bila neuspješna. Hrvatska javnost o toj neuspješnoj akciji nije ništa znala, a ni poglavnik nije vjerovao u uspjeh akcije jer je samo dva dana nakon potpisivanja memoranduma, 6. svibnja 1945. godine zajedno s vladom i ostacima oružanih snaga NDH napustio Zagreb i krenuo u emigraciju. Pad NDH dogodio se 8. svibnja 1945. godine ulaskom partizanskih snaga u grad Zagreb.²⁷

²³ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 105.

²⁴ *Isto*, 148.

²⁵ „Mehmed Alajbegović“.

²⁶ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 1049-1050.

²⁷ MATKOVIĆ, *Povijest NDH*, 237.-238.

Među ministrima koji su napustili NDH nakon njenog konačnog sloma bio je i Lovro Sušić koji se kratko vrijeme nakon bijega nalazio u Krumpendorfu kod Klagenfurta (Austrija) te se od tamo prebacio u američku zonu Austrije gdje je ostao par mjeseci. Tamo je bio na meti američkih obavještajnih službi zbog slučaja sa „zlatom“. Slučaj „zlato“, kako SDS piše, zapravo se odnosi na navodno skrivanje zlata u posjedu vlasti NDH negdje u okolici Radstadta. U tom sakrivanju Sušiću su navodno pomogli upravni zapovjednik ustaškog pokreta, Božidar Kavran,²⁸ bivši zapovjednik Poglavnikovog tjelesnog zdruga Ante Moškov, bivši pukovnik Frano Šarić te još neki. Pod pojam „zlata“ misli se na novac i zlato koje je iz NDH prebačeno u emigraciju. Jednu od glavnih uloga u prebacivanju zlata imala je Hrvatska državna banka (HDB), glavna novčarska ustanova u NDH. Smatra se da je iz NDH bilo prebačeno oko 1400 kg zlata i oko 3 milijuna švicarskih franaka.²⁹ U američkoj zoni Sušić je bio središnja osoba oko koje su se okupljali vodeći bivši dužnosnici režima NDH. U osobnom dosjeu nalazi se i zanimljiv te neprovjeren podatak da Sušić u američkoj zoni posjećuje i Paveličeve „pitomce“, odnosno djecu starosti od 10 do 12 godina za koju su se brinule lokalne časne sestre.³⁰

Prema daljnjim podacima u osobnom dosjeu, Sušić je zbog nadzora američke obavještajne službe preselio u britansku zonu. Ondje je započeo raditi na okupljanju i organiziranju emigracije. U tu svrhu Sušić se u ljeto 1945. godine sastao s bivšim glavarem Upravnog stožera Ministarstva obrambenih snaga NDH, Vilkom Pečnikarom.³¹ Na tome je sastanku Pečnikar od Sušića dobio zadatak da se prebaci u Italiju i da točno utvrdi stanje hrvatske emigracije po logorima i izvan njih te da uz to ispita mogućnost ilegalnog nabavljanja raznih dokumenata i isprava. Dobio je zadatak i da razmotri mogućnost rada ustaške organizacije u Italiji. Agenti UDB-e doznali su kako se Pečnikar doista preselio u Italiju no po njihovim istraživanjima nije ispunio dane zadatke nego se proglasio zapovjednikom emigrantske vojske u Italiji. Također, da je od Krunoslava Draganovića, tajnika bratovštine sv. Jeronima u Rimu,³² navodno s revolverom u ruci oteo određenu

²⁸ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 602.

²⁹ JAREB, *Zlato i novac Nezavisne Države Hrvatske izneseni u inozemstvo 1944. i 1945.*, 347-350.

³⁰ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 5.

³¹ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 824.

³² *Isto*, 236.

količinu već spomenutoga „zlata“. Draganović je prema spoznajama SDS-a od ustaškog vodstva dobio dva kovčega zlata u ljeto 1945. godine kad je doputovao iz Rima u Austriju kako bi obišao sve tamošnje logore. Nije poznato je li se prilikom boravka u Austriji sastao i sa Sušićem.

Sušić je bio jako aktivan u britanskoj okupacijskoj zoni u Austriji te je često pokušao uspostaviti vezu i s Pavelićem. Jednom prigodom poslao je Kavrana i poručnika Antu Vickovića u američku zonu kako bi uspostavili kontakt s Pavelićem, no taj pokušaj završio je neuspješno jer su obojica uhićeni. Kad je Sušić prešao u Wolfnitz (kod Klagenfurta) nastojao je preko Kavrana i mnogih svojih kurira održati veze s istaknutim političkim emigrantima. Sušić je tada zapravo vršio ulogu Pavelićevog zamjenika te je upravljao radom hrvatske političke emigracije. Sušić se u emigraciji bojao javno kretati da ne bi bio uhićen, pa je zato odredio svog zamjenika koji je u njegovo ime putovao po raznim logorima i sastajao se s političkim emigrantima. Organizirao je razne časopise i biltene, vršio okupljanja emigranata itd. Prema UDB-inim saznanjima radilo se o već spomenutom Kavranu. Tako se u Sušićevom dosjeu navodi da je Kavran dva dana u tjednu dolazio u Wolfnitz na sastanke sa Sušićem gdje mu je podnosio izvještaje i dobivao nove smjernice.³³

Smatra se da je u proljeće 1946. godine Sušić ostvario pismeni kontakt s istaknutim hrvatskim emigrantom, političarom i publicistom Brankom Jelićem³⁴ koji se u to vrijeme nalazio u Londonu. Do te veze je došlo preko Mire Devčić, udovice ustaškog potpukovnika Krune Devčića. Naime, prema UDB-inim saznanjima Mira se udala za jednog britanskog časnika te zajedno s njime doselila u London, a pošto je prije udaje bila u vezi s obojicom, Sušićem i Kavranom, njih dvoje odlučili su to iskoristiti te su joj dali zadatak da preko svog muža dođe do kontakta s Brankom Jelićem što je Mira i napravila. Neimenovani agent UDB-e je preko nepoznatih izvora doznao kako je Sušić stalno od Jelića tražio da se zauzme za prestanak izručivanja hrvatskih emigranata jugoslavenskim vlastima od strane britanskih vojnih vlasti te da na svaki mogući način zainteresira neke osobe britanskog javnog života za „hrvatsku stvar“. Jelić je Sušića stalno izvještavao o stanju među

³³ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 5-6.

³⁴ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 562.

malobrojnim hrvatskim političkim emigrantima u Velikoj Britaniji te zbivanjima u britanskom parlamentu koja su se odnosila na Hrvate i Hrvatsku. Isti agent preko nepoznatih izvora doznaje kako je Branko Jelić u Londonu osnovao nekakvo društvo za pomoć hrvatskim izbjeglicama u kojem je bilo i nekih bitnih hrvatskih političkih emigranata. Tu je bila riječ o Društvu Hrvata u Velikoj Britaniji. Sušić i Jelić sigurno su održavali pismeni kontakt sve do proljeća 1947. godine, a pretpostavlja se i nakon toga.³⁵

U proljeće 1946. godine Sušić seli u Peling koji je od Wolfnitztza bio udaljen sat pješačenja. U Wolfnitztzu je dotad prema UDB-inim saznanjima stanovao kod Jakova Džala, brata pukovnika Ratnog zrakoplovstva u NDH koji je osuđen na smrt 1945. godine u Beogradu, Franje Džala. No tamo je u proljeće 1946. godine doselio Pavelić, pa se Sušić premjestio u obližnje mjesto. Za vrijeme Pavelićevog boravka kod Jakova Džala održavali su se sastanci između Pavelića, Sušića, Kavrana i Džala. Na tim sastancima je jednoglasno odlučeno kako se pod hitno treba stvoriti veza sa „šumom“ u Hrvatskoj, odnosno bivšim pripadnicima vojnih snaga NDH koji su se ostali skrivati u dijelovima Hrvatske i Bosne i Hercegovine (BiH). Za provođenje tog zadatka odabran je Jakov Džal koji onda šalje bojnika Antu Vrbana u Hrvatsku. U pričanjima Jakova Džala sa neimenovanim SDS-ovim agentom može se doznati kako je Lovro Sušić bio protivnik Ante Moškova te da je preko Pavelića od njega tražio da sve „zlato“ iz NDH vrati Sušiću i Kavranu. Moškov naravno to nije prihvatio te je Kavranu predao samo 850 napoleondora, francuskog novca koji se kovao za vrijeme vladavina Napoleona I. i Napoleona III. Taj isti neimenovani agent UDB-e preko svojih izvora doznaje kako je Lovro Sušić trebao preseliti u Italiju u isto vrijeme kad je i Pavelić otišao ondje, no da je od toga odustao zbog njemu nepoznatih razloga, ali pretpostavljaju da je to bilo zbog povratka bojnika Ante Vrbana iz Hrvatske s izvještajem o „šumi“. Odmah nakon izvještaja, Sušić i Kavran su pismenim putem obavijestili Pavelića i Jelića o situaciji. Sušić je primitkom tih novosti odmah zahtijevao da se u proljeće 1947. godine upute određeni ljudi u „šume“ kako bi izvršili organizaciju ljudstva koje se tamo nalazilo. Sukladno s tim u zimi 1946./47. godine Sušić se s Kavranom i Džalom dogovara

³⁵ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 6.

o osnivanju Hrvatskog narodnog otpora, organizacije čiji bi glavni zadatak bio spajanje hrvatske emigracije i hrvatske „šume“ s ciljem obnove hrvatske države.³⁶

OSNIVANJE HRVATSKOG NARODNOG OTPORA I SUŠIĆEVO DJELOVANJE U OTPORU

Prema saznanjima neimenovanog SDS-ovog agenta Lovro Sušić bio je jedan od glavnih zagovarača već spomenutog otpora te se sastao s Džaferom Kulenovićem, bivšim potpredsjednikom vlade u NDH,³⁷ te s Matom Frkovićem, bivšim ministrom unutarnjih poslova u NDH,³⁸ kako bi ih upoznao s planom osnivanja HNO-a. Obojici se plan sviđao i oba su ga prihvatili. Sušić se također sastao i s fra Bertom Dragičevićem, svećenikom koji je pomagao hrvatskim izbjeglicama u Austriji,³⁹ koji mu je javio da u Grazu postoji nekakva „francuska veza“, točnije da se francuski general i državnik Charles de Gaulle⁴⁰ stavlja na raspolaganje Sušiću i da nudi suradnju s hrvatskim emigrantima i da bi odmah pokrenuo radio stanicu koja bi pomagala istima. Uzimajući u obzir stav Zapada o potrebi održavanja jugoslavenske države ovu informaciju treba odbaciti kao netočnu, no postoji mogućnost da su hrvatski politički emigranti, pored kontakata s američkom i britanskom obavještajnom službom, imali dodire i s francuskim vojnim i obavještajnim strukturama. Agenti UDB-e naknadno doznaju da se 1946. godine Lovro Sušić sastao s Matom Frkovićem koji je prema Sušićevoj uputi otputovao u Rim kako bi uspostavio kontakt s anglo-američkim obavještajnim službama. Frković je tu zapovijed prihvatio i otišao u Italiju odakle je Sušića kasnije pismenim putevima informirao o situaciji u Rimu i okolici.⁴¹

Organizacija HNO-a trebala je djelovati prema nekoliko programskih dokumenata i uputa u kojima su bila izložena glavna načela rada i ciljevi borbe otpora. Stvaranjem tih dokumenata nastojao se i podići moral novopečenim izbjeglicama i potaknuti ih da nastave borbu. Bivše vodstvo NDH gradilo je i svoj optimizam na zaoštavanju odnosa između

³⁶ *Isto*, 7.

³⁷ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 659.

³⁸ *Isto*, 298.

³⁹ *Isto*, 237.

⁴⁰ „Gaulle, Charles de“.

⁴¹ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 7.

velikih sila, točnije u nadmetanju Istoka i Zapada predvođenih Savezom Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) i Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), u globalnim i geopolitičkim, gospodarskim i drugim odnosima poznatom po nazivu Hladni rat.⁴² Nekadašnji čelni ljudi NDH nadali su se da će Hladni rat dovesti do još jednog svjetskog rata i tu su vidjeli svoju šansu u ponovnom stvaranju samostalne hrvatske države. Što se tiče korištenja imena *ustaša* i Kavran i Sušić smatrali su kako su ustaše dio prošlosti i kako su one nestale zajedno s kapitulacijom NDH. Sušić je još naglasio kako se čuveni znak ustaša, slovo U, treba pohraniti u srcu i da se više ne treba spominjati. Dogovorili su se kako će odbaciti sve ustaške simbole i nazive i da se više neće koristiti. Kavran je također naglasio kako bi trebalo izbaciti čuveni ustaški pozdrav „Za dom – spremni!“ te zabraniti dizanje ruke koje se koristilo uz taj pozdrav. Tim pozdravom su se zapravo služili i talijanski fašisti i njemački nacisti, zato je Kavran bio za ukidanje tog pozdrava. Na Kavranov zahtjev uveden je novi pozdrav „Sve za Hrvatsku!“, a ubrzo nakon toga je nadopunjen pa je glasio „Hrvatska će pobijediti! Sve za Hrvatsku!“. Unatoč svim tim promjenama i dalje je u uporabi bio pozdrav „Za poglavnika i Dom spremni!“. Veći problem od uklanjanja ustaških pozdrava i simbola bilo je pronalaženje novog imena za pokret, točnije vojnog djela pokreta. Tada je već bio rasprostranjen naziv križari no mnogi su taj naziv smatrali neprimjerenim jer sugerira klerikalnu usmjerenost pokreta i vodi prema vjerskoj podjeli na katolike i muslimane. Vodstvo je onda došlo do odluke da vojni pokret nazove Hrvatske oružane snage ili skraćeno HOS, kao što je to bilo i za vrijeme NDH. Međutim, ime križari je već bilo toliko rasprostranjeno da se simbol križa već počeo šivati u vojne odore i kape svih vojnika, pa tako i onih u BiH.⁴³

Načela Hrvatskog narodnog otpora imala su sedam točaka kroz koje se provlačila teza da je NDH bila izraz volje hrvatskog naroda koji nije htio, niti je ikad priznao Jugoslaviju u bilo kakvom obliku njena postojanja. Također se tvrdi kako NDH nikad nije prestala postojati i kako je Pavelić nositelj hrvatskog državnog vrhovništva ili suvereniteta te vrhovni zapovjednik HOS-a te da će tako i ostati dok hrvatski narod ne odluči drugačije. Navodi se da će se u slobodi primjenjivati načelo da sva vlast proizlazi iz naroda i pripada

⁴² „Hladni rat“.

⁴³ RADELIĆ, *Križari: Gerila u Hrvatskoj 1945.*, 77-82.

narodu na osnovi republikansko-demokratskih načela, slobodne savjesti i jednakosti svih državljana bez obzira na vjeru, spol, rasu i narodnost. Na *temelju Načelne podloge hrvatske narodne borbe* objavljene su i *Osnovne odredbe* u kojima se razrađuje politička, upravna i vojna struktura i djelokrug vlasti. Sastoji se od devet točaka, a u prvoj se Hrvatski državni odbor proglašava vrhovnim političkim, vojnim i upravnim tijelom otpora u Hrvatskoj sa svim dužnostima i pravima vlade i zapovjedništva te pravom donošenja odredba i imenovanja. U trećoj točki spominje se HOS kao jedinstvena vojska svih dosadašnjih podijeljenih vojska. U *Glavnim uputama i smjernicama za rad hrvatskog otpora i hrvatskih oružanih snaga* Lovro Sušić, potpisan kao Bukovački, u ime Hrvatskog državnog vodstva naglašava stajalište da su „Hrvatske Oružane Snage u Domovini“ zapravo „borci u šumi“, najvažnije i najdjelotvornije tijelo u borbi protiv komunizma i Jugoslavije. Tvrdi kako samo one mogu, kad budu dobro organizirane i djelotvorne, privući pažnju inozemstva na hrvatsku stvarnost i da tako mogu isposlovati djelotvornu pomoć. Jedna od najvažnijih uputa HOS-a bila je da je glavna zadaća HOS-a zapravo politička i vojna priprema općeg ustanka, a posredna uznemiravanje i rušenje sadašnjeg „okupatorskog ustroja“. U uputama je naglašeno da bi se do dana sveopćeg narodnog ustanka trebale izbjegavati otvorene vojničke akcije. Do tada su manje skupine trebale izvoditi akcije poput atentata na istaknute vojničke i političke predstavnike okupatora, rušenje pruga i mostova, prekidanja brzojavnih žica itd. Njima se do ustanka trebao održavati moral boraca i pučanstva. Kako Radelić piše: „Vodstvo je pozivalo svoje borce da učine sve da svi građani NDH bez razlike uvide kako je HOS jedini spasitelj od boljševičke tiranije te da ga podrže materijalno i moralno“.⁴⁴ Poseban prilog bio je vezan i za četnike, članove srpske vojne organizacije koja se borila za stvaranje Velike Srbije, u kojem je navedeno da je s četnicima uz oprez moguća suradnja iz taktičkih ili operativnih razloga, ali nisu mogući i načelni sporazumi zbog različitih konačnih ciljeva dvije strane.⁴⁵

Agenti SDS-a su pomno pratili aktivnost Lovre Sušića za vrijeme djelovanja HNO-a jer su ga smatrali jednim od najopasnijih pojedinaca u toj organizaciji. Prema podacima iz osobnog dosjea, Sušić je ispričao Anti Moškovu prve utiske njegovog dodira s

⁴⁴ *Isto*, 87.

⁴⁵ *Isto*, 82-89.

Britancima te je rekao da je išao osobno s tumačima engleskog jezika kod njih te je tamo intervenirao glede smještaja ljudi i opskrbe istih u blizini Klagenfurta, no naišao je na negativnu reakciju Britanaca. Na pitanje Moškova kako to da Britanci nisu prihvatili predaju vojnih snaga NDH i kako to da su izručivali neke unatoč Pavelićevim obećanjima kako će sve biti u redu, Sušić je vrlo utučeno odgovorio da ne zna i da mu nije jasno te je napomenuo kako već drže neke dužnosnike zatvorene kao npr. ranije spomenutog Matu Frkovića. Na temelju ispitivanja Moškova, kojega su Britanci izručili Jugoslaviji, UDB-a doznaje kako je Sušić imao i veze s Amerikancima, točnije jednim američkim časnikom te da mu je taj časnik dolazio i u posjete.⁴⁶

Dosta poslova HNO-a je ovisilo o njegovoj promidžbi na Zapadu. O HNO-u i akciji Deseti travanj pisali su razni hrvatski emigrantski časopisi kao što su *Ave Maria*, *Danica*, *Plamen*, *Croatia*, *Velebit*, *Hrvatska* i mnogi drugi. Nisu svi časopisi bili vjerodostojni pa je tako „ultraustaška“ *Hrvatska* koja je izlazila u Buenos Airesu objavila da je grad Osijek dva puta prešao iz ruke „partizana“ u ruke križara. Tu lažnu vijest opravdali su izjavom da su htjeli podići ljudima moral. *Danica* je isto bila poznata po širenju lažnih informacija pa je jednom prilikom Sušić reagirao te je zahtijevao od *Danice* da prestane širiti lažne informacije da te informacije ne bi došle do boraca u šumi. Časopisi poput *Croatian Pressa* su znali objaviti i neprovjerena svjedočanstva izbjeglica samo kako bi podigli borbeni moral. Jedna od njihovih najvećih dezinformacija je bila da se pokret proširio i na neke hrvatske otoke poput Krka, Visa, Korčule i poluotok Pelješac.⁴⁷

AKCIJA DESETI TRAVANJ

ORGANIZACIJA AKCIJE

Povjesničar Radelić o akciji Deseti travanj piše: „Akcija 10. travanj trebala je povezati sve križarske skupine, nametnuti im organizirano vojno, političko i upravno

⁴⁶ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 30-37.

⁴⁷ RADELIĆ, *Križari: Gerila u Hrvatskoj 1945.*, 105-106.

vodstvo, omogućiti povratak članova Ustaškog pokreta koji bi u pogodno vrijeme, nakon sukoba zapadnog svijeta sa SSSR-om, organizirao masovni ustanak Hrvata radi rušenja komunističke Jugoslavije i obnove NDH.⁴⁸ HNO-om je „iz sjene“ upravljao Pavelić, a na vodećim i službenim pozicijama bili su još i Mate Frković koji je bio zadužen za kontakte sa zapadnim Saveznicima i ostalim interesantnim sugovornicima, Božidar Kavran koji je bio zadužen za domovinsko polje, dok je Lovro Sušić bio zadužen za politička i ideološka pitanja. U akciju su se uspjeli uključiti i UDB-ini agenti. Nadziranju i onemogućavanju akcije Deseti travanj UDB-a je dala kodno ime Operacija Gvardijan.⁴⁹

OTMICA MATE FRKOVIĆA

Za vrijeme organizacije Akcije Deseti travanj, UDB-a je bila na tragu najopasnijim pojedincima u pokretu. Njeni agenti pratili su djelovanje čelnih osoba pokreta, a čak su i organizirali otmicu Mate Frkovića, kojeg su smatrali jednim od glavnih aktera u organizaciji akcije. Prve informacije o navedenoj otmici objavljene su 1982. godine u jednom beogradskom časopisu gdje je jedan od otmičara napisao svoja sjećanja iz navedene otmice. Akcija je propala jer uspavljujuće sredstvo koje je Frkovićev bliski suradnik i ujedno i UDB-in agent podvalio Frkoviću u piće nije bilo dovoljno učinkovito, pa se Frković uspio othrvati otmičarima. Jedan od glavnih aktera te akcije bio je UDB-in agent kodnog imena „Micika“. Radilo se o Božidaru Greglu, bivšem HSS-ovcu i pripadniku ustaškog pokreta koji je bio kažnjeno gonjen u NDH te je vjerojatno bio vrbovan jer je bio ucjenjen, budući da mu je obitelj ostala u Jugoslaviji.⁵⁰

UDBINA SAZNANJA ZA VRIJEME ORGANIZACIJE AKCIJE DESETI TRAVANJ

U zapisniku o ispitivanju Vjekoslava Blaškova, jednog od uhićenih sudionika akcije Deseti travanj nalaze se i neke informacije o Sušićevom djelovanju. U njemu

⁴⁸ *Isto*, 143.

⁴⁹ *Isto*

⁵⁰ KRAŠIĆ, „Neuspjela otmica bivšeg ministra Nezavisne Države Hrvatske Mate Frkovića“, 107-122.

među ostalim stoji da mu je Sušić slao pisma o tajnom ujedinjavanju Hrvata u Americi, zatim je Blaškov priznao da se sastao sa Sušićem i Frkovićem u Salzburgu i da je na tom sastanku Sušić rekao kako su Amerikanci predložili sastanak sa Srbima, pristicama kralja Petra, o mogućem zajedničkom djelovanju protiv komunističkog režima u Jugoslaviji. Sušić je još naglasio kako su Srbi možda i htjeli pomoć u prebacivanju u Jugoslaviju te je upozorio Frkovića i Blaškova da ni u kojem slučaju ne otkriju Srbima njihov kanal za ubacivanje u Jugoslaviju jer bi tu moglo doći do problema. Naglasio je da se Srbima ne daju nikakve izjave koje bi na neki način obvezale HNO nego da samo načelno saznaju informacije koje njih zapravo zanimaju. Iz UDB-inog zapisnika još se doznaje da je jednom prilikom Augustin Juretić,⁵¹ svećenik i hrvatski djelatnik u međunarodnoj humanitarnoj organizaciji Crveni Križ,⁵² dva puta posjetio Sušića i Frkovića u Salzburgu. U tim posjetima se doznalo kako Juretić ima izravan kontakt s Mačekom u emigraciji te kako se došao izravno upoznati sa stanjem u hrvatskoj emigraciji. Juretić je Sušiću na tim sastancima zapravo predložio ideju o ujedinjenju cijele hrvatske emigracije bez ikakvih stranačkih razlika, želeći spojiti sve HSS-ovce i bivše ustaše u zajedničkoj borbi protiv Jugoslavije. Sušićev odgovor nije poznat, ali se pretpostavlja da nije prihvaćen taj prijedlog. Sušić je na tim sastancima također upoznao Juretića s akcijom Deseti travanj, a ostaje nepoznato kako se Juretić izjasnio o tome. Za pretpostaviti je da kao svećenik i HSS-ovac nije gledao s naklonošću na takav plan.⁵³

Iz zapisnika o saslušanju doktora Vladimira Sabolića, bivšeg HSS-ovca i ustaškog dužnosnika UDB-a je doznala kako je Sušić i s njim gotovo pa čitavo vrijeme bio u kontaktu u vezi akcije Deseti travanj. Sabolić je prvo ostvario vezu s Božidarom Kavranom s kojim je u Klagenfurtu u vrtu biskupskog dvora održao sastanak u vezi organizacije čitave akcije te mu je na tom sastanku Kavran poručio kako računa na njega u akciji te mu je dao određene upute u vezi akcije. Nakon toga je Saboliću poručeno kako će se u Salzburgu održati sastanak sa svim čelnicima HNO-a. Sastanak

⁵¹ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 576.

⁵² „Crveni Križ“.

⁵³ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 48-49.

se zaista i održao uz prisustvo svih visokih dužnosnika među kojima je bio i Sušić. Iz opisa sastanka vidljivo je da je među čelnim ljudima bio i dr. Meho Mehičić, bivši ministar u NDH, koji je u HNO-u zapravo trebao biti kao predstavnik muslimana. Sastanci su se nastavili, a kasnije je Sušić sastancima pridružio i jednu vojničku osobu koja je bila na dobrom glasu kod Britanaca i Amerikanaca. Sastancima je također prisustvovao i Vilko Rieger,⁵⁴ profesor na Katedri za zadugarstvo Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu za vrijeme NDH, koji se bez pozivnice pojavljivao na sastancima. Sušić je Saboliću također rekao kako vodstvo HNO-a radi sve po uputama poglavnika Pavelića.⁵⁵

Govoreći još o njegovoj ulozi u HNO-u, može se zaključiti da je Sušić obnašao ulogu predsjednika i on je bio taj koji je održavao veze s novim i starim izbjeglicama po čitavom svijetu, pisao je pisma te je on uglavnom sastavljao dokumente za čije je pisanje bilo potrebno pravno znanje. Pošta iz inozemstva, kako prenosi Sabolić, dolazila je na adresu Mehičićevog šogora u Salzburgu, a ona najvažnija pošta dolazila je na adresu samostana u Salzburgu, točnije u ruke Vjekoslavu Ivankoviću. Radilo se o čovjeku iz prve ustaške emigracije koji je za vrijeme NDH radio u uredu poglavnika kao viši savjetnik, a od 1945. godine je kao pripadnik benediktinskog reda djelovao u Salzburškom samostanu. Sušić je na jednom sastanku u veljači 1948. godine iznio svoj nacrt „Otvorene riječi“. Taj nacrt je zapravo bio poruka ljudima u domovini i izbjeglicama da se svi okupe za akciju Deseti travanj. Tekst je trebao doći do što više ljudi, pa ga se željelo objaviti i u hrvatskim iseljeničkim časopisima i novinama. Dio teksta pozivao je na okupljanje što više istaknutih hrvatskih političkih emigranata i iseljenika na zajedničkoj platformi. Zbog tih razloga, Sušić je „Otvorenu riječ“ poslao svim istaknutijim ljudima u emigraciji. To je bio prvi puta da je Sušić na takav način probao proširiti ideju HNO-a, budući da je do tada sve radio individualnim pismima. Sabolić navodi kako je Sušić imao u planu i rekonstruirati vodstvo HNO-a, želeći preimenovati vodstvo u „Radni odbor“ jer riječ „vodstvo“ nije odgovarala tadašnjem demokratskom žargonu, podsjećajući na autoritativni sistem. Uloga bi i dalje ostala

⁵⁴ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljeništva i manjina*, 886.

⁵⁵ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 52-56.

ista, Radni odbor bi ostao u inozemstvu vodeći sve važne poslove po Pavelićevim uputama koji bi i dalje imao glavnu riječ no to i dalje nije smjelo biti vidljivo. U mjestima s manje izbjeglica Sušić je planirao osnovati predstavništva dok bi se u mjestima s većom koncentracijom izbjeglica osnivali odbori. U domovini se planirao osnovati tzv. Matični ured koji bi služio kako nekakav savjetodavni odbor ili neka vrsta parlamenta. Na kraju tih svojih ideja Sušić je istaknuo kako uvijek treba održati liniju kontinuiteta hrvatske države. Na temelju tih ideja odmah je naloženo da se stvori Matični ured u domovini koji bi potom izdao Radnom odboru nacrt, punomoć i koncept koji bi se naknadno poslalo za zastupanje pokreta otpora u domovini u inozemstvu. To je bilo važno jer je u emigraciji postojalo više hrvatskih skupina koje se međusobno nisu slagale, pa bi taj nacrt zapravo legitimizirao „šumu“ kao stvarnog čimbenika. S njime bi se onda istupalo kao jedinim legitimnim predstavnikom Hrvatskog narodnog otpora u domovini.⁵⁶

Iz izjave dr. Vladimira Sabolića zapravo doznajemo kako je Sušić marljivo radio od istoga trena kad je došao u inozemstvo. Dane je vječito provodio za pisaćim strojem. Ostvario je veze s gotovo cijelim izbjegličkim svijetom. Sabolić prenosi kako je već prije spomenuta „Otvorena riječ“ jedan od najboljih spisa napravljenih u hrvatskoj emigraciji i karakterizira ju kao najbolju stvar što je HNO napravio za vrijeme čitavog svoga djelovanja. Govori kako je „Otvorena riječ“ lijepo primljena i da je imala jako dobar odaziv. U njoj su bile istaknute tri glavne stvari: već spomenuti kontinuitet hrvatske državnosti, nadstranački karakter borbe i naravno pripremanje oružanog ustanka. U spisu se apeliralo na okupljanje svih najsposobnijih i najčestitijih emigranata bez obzira na njihovu pripadnost. Sabolić navodi kako je HNO imao točan izvještaj Vrbana o stanju u Hrvatskoj te da su uglavnom preko njega i Kavrana dobivali sve informacije vezane za domovinu. Kavran je jednom prilikom zvao Sabolića na sastanak u Klagenfurt na kojem je Saboliću poručio kako računa na njegovu pomoć u domovini i da za njega nema nikakvog posla u inozemstvu. Sabolić je radije htio neku ulogu u inozemstvu, a komunističkim istražiteljima je pojasnio kako je vodstvo HNO-a te „bitne“ poslove u inozemstvu davalo samo osobama od visokog povjerenja.

⁵⁶ Isto.

Također, oštro je kritizirao HNO što se tiče njegove organizacije i optužio neke njegove članove da su se služili neistinama. Za pitanje je dao primjer Proglasa od 10. travnja 1946. godine, objašnjavajući da je sastavljen u inozemstvu, a ne od strane križara u šumi kako taj proglas navodi. Rekao je i da je Poruku Domovine u kojoj piše da je sastavljena u domovini zapravo sastavio Sušić, te je ona tiskana u inozemstvu. Spominje i Sušićevu ženu koju opisuje kao bolesnu i navodi kako je bila sklona ispadima i kako je često znala sramotiti Sušića u javnosti. Sabolić je također istaknuo kako su svi čelnici osim Lovre Sušića izjavili da će i oni ubrzo otići „u šumu“ iako im ta misao vjerojatno nije bila ni na kraj pameti.⁵⁷

Sabolić smatra da bi nedostaci HNO-a bili manji da u njega uz Frkovića i Sušića nije bio uključen i Kavran. Ocijenio je kako Kavran nije imao dovoljno političkog iskustva za položaj koji mu je namijenjen. Za Sušića je rekao kako ima dosta pozitivnih crta u njegovom ponašanju te mu pripisuje izričitu dosljednost političke linije, odanost, čestitost i skromnost života, manjkavost bolesnih i pretjeranih ambicija te naravno odanost svome „šefu“. Za obojicu (Sušića i Frkovića) kaže da uživaju povjerenje naroda i da svoj narod vole i poštuju, ali i da nisu dostojni svojih pozicija u inozemstvu. Napominje kako njih dvojica nikako ne mogu biti na čelu takve organizacije te smatra kako bi se bolje snašli kao članovi nekog šireg odbora, a ne kao vodeće osobe. Govori kako nisu previše stranački zagriženi što se vidi iz primjera Mačeka koji je, kao što je vidljivo iz međusobnih pisama, imao jako dobro mišljenje o Sušiću, ali da ih u vođenju ipak više vuče taj stranački nagon nego li opće dobro. Smatra kako nikako nisu smjeli ubacivati ljude u domovinu jer su znali kakvo je stanje tamo i kako su svakako trebali nadzirati Kavranov rad, a ne prepustiti sve njemu u ruke. Previše su se bavili sitnim stvarima i izbjegavali one krupne, zaključio je Sabolić. Što se Mehičića tiče, za njega Sabolić govori kako uopće ne bi trebao biti u otporu i imati ikakve veze s ikakvom politikom jer za to nije sposoban. Kao problem vidi i Sušićevu rodbinu koja je htjela sve visoke poslove u HNO i u bivšoj NDH, a pošto je Sušić, prema Saboliću, bio popustljive naravi, članovi rodbine su i znali dobiti tražene činove.⁵⁸

⁵⁷*Isto*, 57-59.

⁵⁸*Isto*, 67-77.

O organizaciji akcije Deseti travanj, vodstvo HNO-a htjelo je obavijestiti i Vladka Mačeka, pa su tako Sušić i njegovi suradnici poslali stanovitog poručnika Radića, koji je bio u rodbinskoj vezi s Mačekom u Pariz kako bi Mačeka upoznao s idejom akcije i sa stanjem u inozemstvu. Poručnik Radić se s puta nikad nije vratio te vodstvo HNO-a nikad nije dobilo odgovor niti ikakvu dojavu od Mačeka. Tek su kasnije doznali informaciju da Maček oštro osuđuje bivše ustaše u emigraciji i da kod sebe prima časnike kralja Petra II. Karađorđevića. Vodstvo HNO-a odgovorilo mu je onda istom mjerom.⁵⁹

PROPAST AKCIJE I OPERACIJA GWARDIJAN

Za propast akcije Deseti travanj zaslužna je umiješanost UDB-e u čitavu akciju. Operacija Gvardijan je zapravo bila protuakcija UDB-e na akciju Deseti travanj. Glavni UDB-ini agenti umiješani u akciju bili su pod kodnim imenima: „Micika“ (Božidar Gregl), „Ankica“, „Jozef“, „Kumek“ (Pavao Vučetić), „Ranko“ i „Fani“. Sva saznanja koja je Kavran iz domovine prenosio vodstvu HNO-a u inozemstvu većinom su bila namjerno podvaljena od agenata UDB-e. Draganović tvrdi kako je jednom prilikom Pavelić odbio primiti Kavrana na sastanak o situaciji u državi jer je sumnjao da nešto nije u redu u domovini. Te informacije je trebao znati i Kavran jer kako Draganović izvješćuje, Kavran je bio obaviješten od strane britanske obavještajne službe da ne postoje nikakvi ljudi iz njegove organizacije u hrvatskim planinama. Istu tu stvar mu je rekao i Draganović nakon što je Pavelić odbio sastanak s njime no Kavran je sve te optužbe odbacio kao lažne. Draganović još tvrdi da mu je Kavran malo prije uhićenja javio kako su cijeli pojasevi zemlje oslobođeni te da bi se mogla osvojiti Požega ili Otočac.⁶⁰

Glavni centar iz kojeg je bila vođena akcija bio je smješten nedaleko od slovenske granice pokraj Beljaka. Kanal koji je trebao služiti za prebacivanje preko granice i vezu

⁵⁹ *Isto*, 89.

⁶⁰ RADELJIĆ, *Križari: Gerila u Hrvatskoj 1945.*, 143-144.

s križarima na Bilogori trebao je biti uspostavljen od strane poručnika i bivšeg voditelja prvog uspostavljenog logora u NDH, Martina Nemeca i od vodnika Drage Kutleše. Njih dvojica krenuli su u Hrvatsku u veljači 1947. godine, a vratili se razočarani u travnju iste godine, uspjevši su razgovarati samo s jednim križarom na granici. Unatoč tom neuspjehu akcija je bila pokrenuta. Prva skupina prešla je granicu između Gole i Ždale na rijeci Dravi 7. lipnja 1947. godine, a uhvaćena je 20. srpnja 1947. godine. Svi izvori i autori navode kako je prva grupa naišla na „križara“ na Papuku koji je zapravo bio prerušeni UDB-in agent te da je on većinski zaslužan za hvatanje prve skupine i par ostalih skupina. Kao jedan od glavnih krivaca za otkrivanje Akcije Deseti travanj smatra se i UDB-in agent pod imenom „Kulen“ koji je preko jednog zarobljenog križara na Papuku koji je imao veze s ustaškim vodstvom bio ubačen u tajnu ustašku organizaciju u Zagrebu s kojom je veze imao i Božidar Kavran. Preko Zlate Kavran, žene Božidara Kavrana za koju se smatra da je prihvatila suradnju s UDB-om, bio je ubačen u vodstvo ustaške emigracije u Austriji. Tu se probio gotovo u vrh u organiziranju akcije te se smatra da je upravo on obavijestio UDB-u o dolasku prve skupine u Hrvatsku u kojoj se nalazio i on. UDB-a je po saznanju o dolasku skupine uputila lažnog križara prema Papuku te je on prvoj skupini prenio gdje se nalaze ostali „križari“, a zapravo ih je umjesto prema križarima uputio prema jedinicama UDB-e. Radelić još navodi kako je UDB-a uz to sve u ustašku emigraciju ubacila i agenticu Anu Rubenić te da je uz njezinu pomoć otvorila novi kanal za ubacivanje gerilaca preko Slovenije. Udba je kontrolirajući oba kanala za ubacivanje gerilaca zapravo zatvorila krug i većinu sudionika akcije Deseti travanj uspješno sprovela u zatvor. Ta prva skupina u kojoj je bio Ante Vrban, ustaški bojnik Ljubo Miloš i rojnik Luka Grgić imala je zadaću povezati se s 1. slavonskim križarskim zdrugom i pronaći Vjekoslava Luburića⁶¹, osnivača logora u NDH i jednog od najozloglašnijih predstavnika ustaškog pokreta i Rafaela Bobana, satnika u NDH. Lutali su po Bilogori, Papuku, Pšunju i Krndiji više od mjesec dana bez ikakvih rezultata. Dok nisu naletjeli na spomenutog „križara“ – UDB-inog agenta.⁶²

⁶¹ „Luburić, Vjekoslav“.

⁶² RADELJIĆ, *Križari: Gerila u Hrvatskoj 1945.*, 143-149.

Iz UDB-inih dokumenata doznaje se kako je UDB-a za akciju Deseti travanj doznala preko agenta „Micike“, točnije Božidara Gregla i „Jozefa“ koji su oba bili pripadnici „agenture centra Beč“. Oba su bili „hrvatski emigranti zarobljeni na bazi rehabilitacije“, odnosno, pristali su na suradnju s UDB-om nakon što su osuđeni ili protjerani iz Hrvatske. Božidar Gregl bio je plasiran u krug najviših činovnika među kojima su bili Mate Frković i Vladimir Sabolić, a „Jozef“ je bio s Vjekoslavom Blaškovom i Vilkom Riegerom. Osim njih važnu ulogu su imali Pavao Vučetić pod kodnim imenom „Kumek“ i „Ranko“, koji su također bili hrvatski emigranti. „Kumek“ je bio neposredno određen kao vodič skupina, a „Ranko“ je bio i u osobnom kontaktu s Kavranom i ostalim ustašama po logorima. UDB-a je sveukupno uhvatila osamnaest skupina koje su pokušale ući u Hrvatsku, a u toj zadnjoj skupini uhićen je i Božidar Kavran, 4. srpnja 1948. godine. S njegovim uhićenjem akcija je prekinuta. Ministarstvo unutarnjih poslova Hrvatske obavijestilo je javnost 12. srpnja 1948. godine da su organi sigurnosti od 20. srpnja 1947. do 3. srpnja 1948. godine uhvatili čak 96 „špijuna i terorista“. Uz to je pokrenuta i istraga koja je prema Vinku Nikoliću⁶³, emigrantskom piscu i publicistu, zahvatila oko 200 ljudi koji su sudjelovali u akciji. Mnogi su bili uhićeni i zlostavljani, a dio je i osuđen. Sudionicima se sudilo u dvije skupine. U prvoj skupini bilo je 55 osoba kojoj je sudio Vrhovni sud Hrvatske u dvorani Zagrebačkog zbora dok je ostalima suđeno pred Vojnim sudom u tri skupine. Većina je osuđena na smrt.⁶⁴

Nakon propasti akcije vodstvo HNO-a 20. srpnja 1948. godine objavilo je službenu obavijest s potpisom iz redova HNO-a. Napisao ju je Sušić u suglasnosti s Mehičićem i Frkovićem, a u obavijesti se objašnjavaju razlozi pokretanja akcije Deseti travanj. Uz to, Sušić je napisao i pismo Luburiću u kojem emotivno izražava svoje razočarenje akcijom i ocjenjuje posljedice akcije.⁶⁵

⁶³ ŠAKIĆ, DOBROVŠAK, *Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina*, 784-785.

⁶⁴ RADELIĆ, *Križari: Gerila u Hrvatskoj 1945.*, 149-153.

⁶⁵*Isto*, 152-153.

Nakon propasti akcije Deseti travanj Sušić napušta Austriju i seli prvo u Španjolsku, pa iz Španjolske u Caracas u Venezueli. UDB-a, a tada već SDS, u kasnijem je razdoblju uspjela pribaviti nešto podataka o Sušiću tek 1969. godine, preko agenta „Mak“ koji je razgovarao s Teom Miletić, suprugom vođe skupine hrvatskih političkih emigranata u Caracasu Franje Miletića. Naime, zbilom se to pri njevoj posjeti Zagrebu. O Sušiću jer rekla da je u toj grupi zajedno s njenim mužem i da je star i jako bolestan, a o njegovoj aktivnosti i aktivnosti grupe nije govorila, ističući jedino kako se aktivnost grupe svodi više na verbalno politiziranje. Rekla je i da ta skupina prima sve iseljeničke časopise i kako mašta o neovisnoj Hrvatskoj, ali ne o onoj kakva je bila za vrijeme Pavelića, nego liberalnijoj. SDS je smatrao kako je Tea Miletić u tom razgovoru prešutjela dosta njima važnih detalja i kako ima veće spoznaje o hrvatskom iseljensštvu u Venezueli. Lovro Sušić ostao je do kraja života u Caracasu, a od preminuo je 8. siječnja 1971. godine.⁶⁶

ZAKLJUČAK

Lovro Sušić bio je jedan od najistaknutijih HSS-ovca. Međutim, za razliku od nekih pripadnika stranke Sušić se zalagao za stvaranje samostalne države hrvatske. Sušić je bio jedna od najistaknutijih osoba ustaškog pokreta i režima NDH. U NDH je ostao najpoznatiji po svojoj ulozi Ministra Postrojnika koji je bio jako visoki položaj u NDH. Nakon propasti NDH, Sušić preuzima jednu od vodećih uloga u organiziranju poslijeratnog otpora jugoslavenskim komunističkim vlastima. Bio je jedan od osnivača HNO-a, emigrantske organizacije kojoj je cilj bio ponovno stvaranje NDH koja bi ovaj put bila naklonjena Zapadu. Sušić se nalazio u vrhu HNO-a te je bio zadužen za djelatnost te organizacije i njezinu promidžbu. Glavni zadatak HNO-a je bio organiziranje akcije Deseti travanj koja je trebala spojiti hrvatsku emigraciju s hrvatskom „šumom“ te su oni svi zajedno trebali svrgnuti komunističku Jugoslaviju i ponovno uspostaviti NDH. Međutim, Akcija Deseti travanj se raspala zbog umiješanosti UDB-e u cijelu akciju. UDB-a je dobrom organizacijom i postavljanjem svojih agenata u vodstvo HNO-a uspješno

⁶⁶ HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH, osobni dosje Sušić Lovro, 301375, 144-146.

zaustavila čitavu akciju te uhitila i osudila većinu sudionika u akciji. Na temelju znanstvenih izvora može se zaključiti kako Sušić, iako je imao jednu od vodećih uloga u HNO, nije bio izravno infiltriran agentima UDB-e. Agenti UDB-e su informacije doznali preko ispitivanja drugih ljudi umiješanih u HNO kao npr. Džala i Sabolića. Ispitivanjima su doznali informacije o Sušićevoj djelatnosti u HNO-u i akciji Deseti travanj. U ispitivanjima, o poziciji i djelovanju Sušića najpozitivnije je govorio Sabolić koji je smatrao da je Sušić jedna od najsposobnijih osoba u čitavom HNO-u.

IZVORI I LITERATURA:

HR-HDA-1561-SDS RSUP SRH: Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 1561 Služba državne sigurnosti Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove Socijalističke Republike Hrvatske.

RADELIĆ, Zdenko. *Križari: Gerila u Hrvatskoj 1945. – 1950.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest; Dom i Svijet, 2002.

KRAŠIĆ, Wollyfy. „Neuspjela otmica bivšeg ministra Nezavisne Države Hrvatske Mate Frkovića.” U: *Komunistički zločini I. Zbornik radova*, ur: Vladimir Šumanović, Vlatka Vukelić, Danijel Jurković. Zagreb: Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, 2023, 107-123.

MATKOVIĆ, Hrvoje. *Povijest Nezavisne Države Hrvatske.* Zagreb: Naklada Pavičić, 2002.

ŠAKIĆ, Vlado; DOBROVŠAK, Ljiljana. *Leksikon hrvatskog iseljeništva i manjina.* Zagreb: Institut društvenih znanosti, 2020.

JAREB, Jere. *Zlato i novac Nezavisne Države Hrvatske izneseni u inozemstvo 1944. i 1945.*
Zagreb: Hrvatski institut za povijest i Dom i svijet, 1997.

“Ministarstvo zdravstva i udrudžbe NDH”. ARHiNET. Pristupljeno 27.8.2023.
http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_1258 .

“Ministar-postrojnik”, Axis History Forum. Pristupljeno 27.8.2023.
<https://www.axishistory.com/list-all-categories/155-croatia-general/croatiaunsorted/3387-government-of-the-independent-statofcroatia?fbclid=IwAR2rFj8qGwTOHkv82KhYoXx-1zSEiIlwHFBOlrLYc4OKrY31f13cWxsC8rE> .

“OZNA”, Hrvatska enciklopedija. Pristupljeno 21.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46023> .

“Treći Reich”, Hrvatska enciklopedija. Pristupljeno 1.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62150> .

“Lorković, Mladen”, Hrvatska enciklopedija. Pristupljeno 21.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=37179> .

“Vokić, Ante”, Hrvatska enciklopedija. Pristupljeno 21.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65251> .

- “Alajbegović, Mehmed”, Hrvatska enciklopedija. Pristupljeno 3.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=1316> .
- “Gaulle, Charles de”, Hrvatska enciklopedija, Pristupljeno 6.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21400> .
- “Hladni rat”, Hrvatska enciklopedija. Pristupljeno 6.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=25798> .
- “Crveni Križ”, Hrvatska enciklopedija. Pristupljeno 17.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=12909> .
- “Luburić, Vjekoslav”, Hrvatska enciklopedija. Pristupljeno 27.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=37359> .